

Szölők, szolgák, vasárnapok

Az államalapítás korának írott forrásai

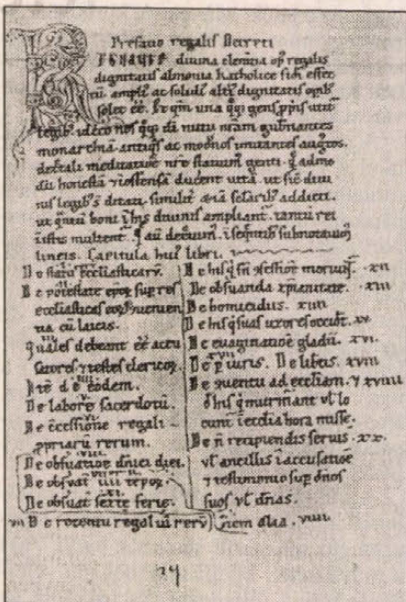
Minden elismerést megérdemel a furcsa nevű Szegedi Középkorász Műhely a Szegedi Középkor-történeti Könyvtár immár tizenöt kötetéért. E könyvekben szó esett már a magyar állam megszületésének történetéről a honfoglalás utáni három évszázad külpolitikájáig, és Ludovicus Tubero kortörténeti feljegyzéseitől a magyarságnak a Kijevi Évkönyvben való szereplésén keresztül a Várad Regestrum helyneveitől régi történelmünk sok fontos kérdéséről. A millettentáriumban előtti évben a honfoglalás korának soknyelvű forrásaiból szerkesztett kötetet Kristó Gyula, most ugyanő – István király megkoronázásának 1000. évfordulójára készülődve – Az államalapítás korának írott forrásai címmel bocsátott útjára ötödfél száz oldalas gyűjteményt. Az előzővel szemben ebben már szép számmal vannak hazai földön született korabeli és későbbi dokumentumok, dokumentumrészletek is a X. század derekán kezdődött évszázadnyi időszakra.

Némelyik idézett műben csupán egyetlen mondat kapcsolódik a magyar államalapítás korához. Például a Sváb Hercegségben lévő Einsiedelnben íródott Remete Évkönyvben egyetlen 972-re vonatkozó bejegyzés: „Wolfgang szerzetes, akit az elkövetkező évben regensburgi püspökké szenteltek, a magyarokhoz küldetett.” Az évkönyvről az idézethez kapcsolódó bevezető, Wolfgang útiről pedig terjedelmes jegyzet ad bővebb felvilágosítást (ugyanaz a szerkezete a többi forrásközlésnek is).

A dokumentumok zöme egy vagy legföljebb néhány könyvlap terjedelmű, mellettük azonban olyanok is akadnak, amelyek többtucatnyi oldalra terjednek ki. István törvénye, Istvánnak a fiához intézett – ismeretlen szerző megfogalmazta – intelmei, az Altaichi Évkönyvek fejezetei, Szent István király nagyobbik, kisebbik és Hartvik-féle legendája, a XIV. századi krónikakompozíció, Szent Gellért püspök nagyobbik legendája – jobbára egészen friss fordításban – életeli képet adnak a kor valóságáról, vallási-erkölcsi-jogi felfogásáról.

Némelyik dokumentum meszerűvé színezi a valóságot, mások szikárabban, olykor kemény törvényszöveggel idézik elének az államalapítás évtizedeit. Például a veszprémi püspökség István korában íródott adománylevelében arról olvashatunk, hogy az uralkodó jó néhány falut adott a püspökségnek „minden haszonvétellel és tartozékkal, tudniillik szolgákkal és szolgálónökökkel, rétekekkel, szölőkkel, szabad területekkel, épületekkel, mezőkkel, földekkel, művelt és meg nem művelt szántóföldekkel, halászzattal, vadászattal, vízzelk és vízfolyásokkal, malmokkal, utakkal, bármilyen jövedelmekkel”.

Egy a Szentföldre vezető utat bemuta-

Szent István törvényei az Admonti kódex első lapján

tó XII. századi, a magyarországi szakaszra vonatkozóan azonban az István király halála körüli esztendőkre érvényes leírás szerint: „A Fisgagának [a Béctől keletre a Dunába ömlő Fischának] nevezett víz közepén kezdődik Magyarország. Innen több mint egy mérföldre van a Heimenburchnak [a mai Hainburgnak] nevezett város. Innen két [nap az út] a Rauának [Győrnek] nevezett várig. Ettől a vártól három nap a Wzenburchnak [Székesfehérvárnak] nevezett várig... Egy pusztaság és szárazságos földön át, ahol nem lehet vizet találni, három nap alatt a Suouának [Szávának] nevezett nagy folyóig [jutunk el], amelynek a folyón túli partján helyezkedik el a Belgradának nevezett jó és gazdag város.”

Nem kevésbé érdekesek István törvényei, melyekből csupán ízelítőnek lássuk a vasárnap megtartásáról intézkedő fejezetet: „Ha tehát valamely pap vagy ispán vagy más hívó személy vasárnap olyan valakit találna, aki ökrökkel dolgozik, vegyék el tőle az ökröt, és a várnépnek [a királyi várak katonai szolgálataira rendelt népelemeinek] adják eledeleül. Ha pedig lovakkal [dolgozik], vegyék el a lovat, amit ura – ha akarja – ökrrel megválthat, és az ökröt egyék meg, miként szó volt róla. Ha valaki más eszközökkel [dolgozik], vegyék el az eszközöket és a ruhákat, melyeket – ha akarja – bőrrrel [ökr vagy ló bőrével] megválthat.”

A negyvenöt latin, négy görög és egy ósláv nyelvű forrást tartalmazó kötetet másfél ezer magyarra fordított, névmutatató és bibliográfiai tájékoztató teszi teljessé.

Daniss Győző